

№ 42 (863)
Лістапад 2021 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

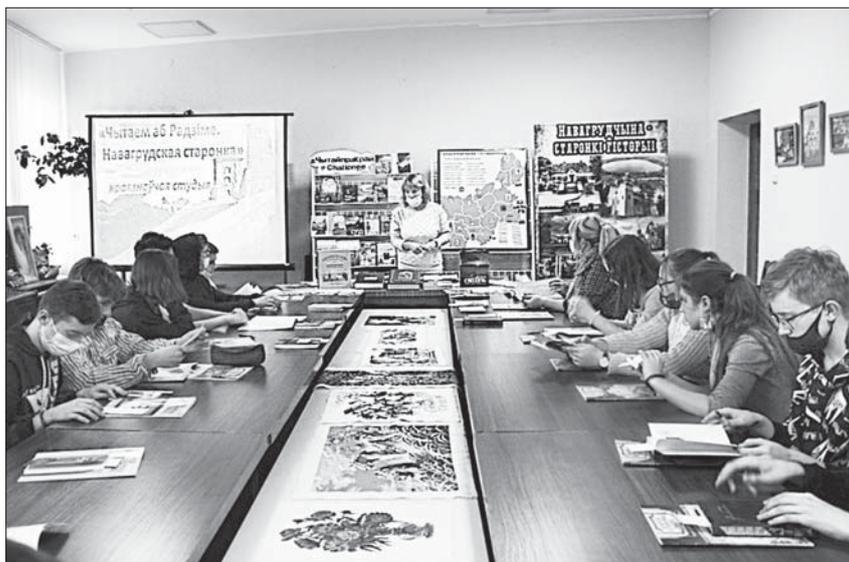
bfk.by

У нумары:

👉 **Выданне: альманах «Надзвінне – 2020» –**
стар. 3

👉 **Талака: Генадзь Нічыпар – прыклад вернасці Радзіме і мове –**
стар. 4

👉 **Сцэнар: «Калядкі ў дзеда Стася і бабы Юзэфы» –**
стар. 6

Краязнаўчая студыя

Кастрычнік Навагрудская раённая бібліятэка прысвяціла мясечніку краязнаўчай інфармацыі, у рамках якога была зладжаная краязнаўчая студыя «Чытаем аб Радзіме. Навагрудская старонка». Усяго за месяц іх праведзена 9 для навучэнцаў 6-і ўстаноў адукацыі Навагрудка.

У працы студыі ўзялі ўдзел вучні СШ № 1, № 3 і № 4, навучэнцы сельскагаспадарчага прафесійнага ліцэя, студэнты гандлёва-эканамічнага каледжа (філіяла БДЭУ), аграрнага каледжа. У займальным інтэрактыўным фармаце бібліятэкары расказвалі пра края-

знаўчую літаратуру, пра мастацкія і гістарычныя кнігі, прысвечаныя Навагрудку і Навагрудчыне. Навучэнцы з цікаvasцю ўдзельнічалі ў гістарычнай гульні «Навагрудская спадчына», якая закранала цікавыя факты з жыцця горада, таксама знаёміла з кніжнымі крыніцамі, што даюць адказы на шматлікія пытанні. Каб бліжэй пазнаёміць з Гродзеншчынай і яе раёнамі, бібліятэкары прапанавалі заданне «Пазнавальная картаграфія», паводле ўмоваў якога патрэбна было правільна пазначыць на імправізаваных контурных картах раёны Гродзенскай вобласці. Пад час задання бібліятэкары знаёмілі дзяцей з геральдыкай вобласці і вядомымі архітэктурнымі славутасцямі. З паспе-

хам праходзіла электронная віктарына «Нефармальныя славутасці», што знаёміла з літаратурамі Гродзеншчыны і іншымі вядомымі асобамі, і прысвечанымі ім помнікамі.

Таксама бібліятэкары падрыхтавалі падборку вершаў беларускіх паэтаў, прысвечаных нашай краіне. Кожны з удзельнікаў

меў магчымасць не толькі пазнаёміцца з паэтычным творам, але і гучна прачытаць яго перад аўдыторыяй. Прыемным момантам змястоўнага і інфарматыўнага мерапрыемства была краязнаўчая латарэя.

*Вольга ЖыК,
загадчык аддзела
бібліятэчнага маркетынгу
Навагрудскай раённай бібліятэкі*

Сябры! На «Краязнаўчую газету» можна падпісацца да 25 чысла любога месяца. Калі ласка, далучайце да выдання сваіх сяброў і калегаў, каб пашыралася сябрына радзімазнаўцаў, каб адзінае ў сваім родзе выданне захавалася. Будзем разам!

Падпісныя індэксы: індывідуальны – 63320, ведамасны – 633202

Рэдкалегія і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра ўдзячныя нашым чытачам і аўтарам за ўвагу да нашага выдання. Але, на жаль, часам бываюць прыкрыя выпадкі, што ўскладняюць падрыхтоўку артыкулаў да ілюстрацыяў да друку. На гэта і хочацца звярнуць увагу сяброў.

Тэкст. Артыкул або нататка павінны быць набраныя ў тэкставым рэдактары Microsoft Word, захаваныя ў фармаце **.rtf**, як варыянт – **.doc**, але не **.docx** (на жаль, гэты фармат на сёння дае найбольшую колькасць памылак з-за збою). Як варыянт, могуць быць і іншыя тэкставыя рэдактары (да прыкладу, бясплатныя AbiWord або OpenOffice ды падобныя), але абавязковая ўмова – захоўваць у фармаце **.rtf**. Шрыфт (гарнітура, памер, іншыя параметры, а таксама абзацныя водступы) можа быць абраны самастойна (мы прапануем Arial, 13 пунктаў, паўтара інтэрвала, водступ 1,25 см).

Пазначайце па магчымасці поўнасю імёны і прозвішчы асобаў, згаданых у тэксце, расшыфрувайце ініцыялы аўтара артыкула, а таксама абрэвіятуры і скарачэнні.

Газета друкуе матэрыялы на беларускай мове; рэдакцыя перакладае тэксты ў крайніх выпадках, загадзя агавораныя пры сустрэчы, па тэлефоне або праз электронную пошту. Вялікая просьба да аўтараў, якія карыстаюцца электроннымі перакладнікамі: калі ласка, перачытвайце атрыманы тэкст і ўносьце карэктывы, бо электронныя сродкі перакладу недасканалыя. Лепей жа ўвогуле перакладаць самастойна, не спадзяваюца на штучны інтэлект.

Ілюстрацыі. Малюнкi, рысункi, фотаздымкі павінны быць захаваныя ў фармаце **.jpg (.jpeg)** або **.tiff**. Пажадана **300 кропак** на цалю (dpi), дапускаецца не меней за **1920, мінімум 1600 пікселяў** па

большым баку, ці памерам не менш за **500 кілабайт**. Лепш за ўсё дасылаць арыгінал фотаздымка, не апрацаваны ў старонніх праграмах (Photoshop, FastStone і падобныя). Ілюстрацыі не трэба устаўляць у тэкставы дакумент, а прымацоўваць асобна або архіваваць некалькі фота (малюнкаў) і прымацоўваць да пісьма архіў. Не забывайцеся пазначыць, на якой ілюстрацыі хто або што адлюстраваны. Калі ёсць магчымасць, пазначайце аўтарства здымка або малюнка, рысунка (або крыніцу іх паходжання).

Што ж да фота на паперы, то не дасылайце, калі ласка, ксеракопіі ілюстрацыяў.

Прасім сяброў звярнуць увагу на гэтыя просьбы і рэкамендацыі пры супрацоўніцтве з рэдакцыяй «Краязнаўчай газеты». Спадзяемся, нашыя стасункі будуць плённыя і зычлівыя.

Будзем разам рабіць нашую з вамі «Краязнаўчую газету»!

На тым тыдні...

Ратуюцца спадчынай

✓ Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў **3 лістапада** адкрыў выставу «**Шостая лінія. Лінія лёсу**». Гаворка ідзе пра нефармальныя арт-практыкі беларускіх мастакоў у 1980 – 1990-х гг. у час «беларускага авангарда».

Галерэя «Шостая лінія» – адна з першых у Беларусі галерэяў сучаснага мастацтва новага фармату, якая дзейнічала ў сталіцы з 1992 па 1998 гг. і стала найбуйнейшай пляцоўкай эксперыментальнага мастацтва. На мінскай выставе працы з прыватнай калекцыі, занавальнікам якой стаў Уладзімір Садко, прадстаўляюць творчасць найбольш яркіх мастакоў галерэі «Шостая лінія». Гэта Уладзімір Акулаў, Канстанцін Гарэцкі, Людміла Русава, Аляксей Жданаў, Артур Клінаў, Валерыя Песін, Уладзімір Зленка, Аляксей Тарановіч, Цімафей Ізотаў, Віктар Пятроў, Ігар Ермакоў, Антон Шапо, Павел Шапо. Экспазіцыя вызначаецца разнастайнасцю стылістыкі, тэматыкі і знаходак пластычнай мовы.

Выстава працягнецца да 5 снежня.

✓ **3 4 лістапада** ў Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі працуе выстава «**«Боская камядзя» Дантэ**», прымеркаваная да 700-годдзя сусветнага шэдэўра Дантэ Алігеры.

Увага нададзена рарытэтным ілюстраваным выданням паэмы з фондаў бібліятэкі. Сярод экспанатаў – факсімільнае выданне, якое дакладна ўзнаўляе першы рукапісны спіс паэмы, аздоблены каляровымі мініяцюрамі (1330 г.).

Таксама прадстаўлены арыгінал аднаго з першых і найлепшых за ўсю гісторыю ілюстраваных выданняў твора, якое пабачыла свет у Фларэнцыі ў 1481 г. Гравюры да яго выкананы паводле працаў італьянскага мастака эпохі Адраджэння Сандра Баціччлі.

Тут можна пабачыць шэдэўр кніжнай графікі XIX ст. – цыкл гравюраў знакамітага французскага майстра Гюстава Дарэ да першай часткі паэмы «Пекла»

(1861 г.), а таксама іншыя прыклады мастацкага асэнсавання дантаўскай энцыклапедыі навуковых, палітычных, маральна-філасофскіх і багаслоўскіх ведаў эпохі ранняга Адраджэння.

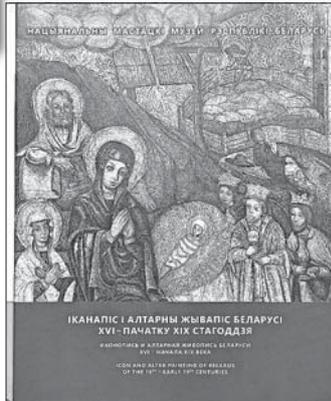
Выстава працуе па 16 студзеня 2022 г.

✓ **4 лістапада** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адкрылася выстава «**Stankiewiczanka**», прымеркаваная да 130-годдзя з дня нараджэння Уладзіслава Францаўна Луцэвіч, жонкі Янкі Купалы, першага дырэктара прысвечанага яму музея ў Мінску, ініцыятара музеефікацыі Вязынкі, Ляўкоў, ушанавання памяці паэта ў Беларусі і ў замежжы.

Уладка, цёця Уладзя, Уладзіслава Францаўна, Купаліха вядомая перш за ўсё як жонка вялікага паэта Беларусі. У юнацтве дачка ліснага Франца Станкевіча з Вішнева і французжанкі Эміліі Манэ падпісвалася на візітоўках Уладка Станкевічанка і была яркай постацю ў беларускім культурным жыцці першай паловы XX ст., удзельніцай Віленскага беларускага музычна-драматычнага гуртка. Таксама яна арганізавала дзіцячыя прытулкі і беларускія шkolкі ў Вільні, у эвакуацыі ў Маскве, а ў 1920-я – узорныя дашкольныя ўстановы ў Мінску. А рулліва дзейнасць Уладзіславы Францаўны па зборанні і захаванні спадчыны Янкі Купалы – унікальны досвед у развіцці музейнай справы.

Экспазіцыя створаная на падставе калекцыяў фотаздымкаў і дакументаў з фондаў музея. Сярод іх – асабовыя справы Уладзіславы Луцэвіч і першых супрацоўнікаў музея: педагога і літаратуразнаўцы Алесі Александровіч і паэта Валянціна Таўлая, якія зберагаюцца ў архіве Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і экспануюцца ўпершыню. Два прыжыццёвыя партрэты Уладзіславы Францаўны аўтарства мастака Пётры Сергіевіча сталі мастацкім акцэнтам выставы.

Экспазіцыя чакае наведнікаў да 25 студзеня 2022 года.

✓ У Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі **5 лістапада** прэзентавалі альбом-каталог «**Іканапіс і алтарны жывапіс Беларусі XVI – пачатку XIX ст.**» (аўтары тэкстаў: У. Пракапцоў, А. Карпенка, Л. Сысоева, Н. Трыфанава, С. Чавус, [А. Ярашэвіч]; выдавецтва «Беларусь»). Гэтай кнігай распачынаецца фундаментальная навукова-адукацыйная серыя «Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь», куды ўвойдуць найлепшыя творы мастацтва з музейнага збору.

Альбом-каталог дазваляе атрымаць уяўленне аб своеасаблівасці мясцовай іканапіснай школы і арыентаванага на еўрапейскае

мастацтва алтарнага жывапісу, падкрэслівае важкі ўклад беларусаў у сусветную скарбніцу культуры.

✓ **5 лістапада** ў Гродне ўрачыста адкрылі пасля рэканструкцыі, што вялася з 2017 г., экспазіцыю Старога замка. У двары зладзілі рыцарскае прадстаўленне, шляхецкія танцы і вогненнае шоу. Зараз музей працуе штодня, акрамя панядзелка.

Першая чарга рэканструкцыі прадугледжвала ўзвядзенне ў янай і сярэдняй вежаў, аднаўленне красонай сцяны з галерэяй, будаўніцтва мернай хаты і камяніцы. У гэтых памяшканнях размясцілася новая экспазіцыя з інтэрактыўнымі зонамі, якая расказвае аб гісторыі як самой пабудовы, так і наваколя. Але наперадзе ў замакавага комплексу яшчэ два этапы рэканструкцыі.

Нагадаем, што цяперашні яе праект выклікае нямала спрэчак. Адзін з контраргументаў – адсутнасць дакладных звестак пра тое, як выглядаў замак у часы Стэфана Баторыя (менавіта да гэтага выгляду і збіраюцца вярнуць збудаванне). Затое выдатна захаваны яго перабудаваны ў XVIII ст. варыянт. Такім чынам больш позняя і аўтэнтныя напластаванні могуць быць згубленыя, а павязь з Новым замкам разарваная.

Скарыстаная інфармацыя Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусі і Інфармацыйнага партала горада Гродна

Рэтравыстава

На чарговым пасяджэнні аматарскага аб'яднання «Вытокі», што дзейнічае пры Каралінскай інтэграванай бібліятэцы (Зэльвенскі раён), удзельнікі разам з бібліятэкарам афармлялі выставу рэтрафотаздымкаў «Захоўваем любоў да роднай зямлі». Назва «рэтра» кажа сама за сябе: фотаздымкі былі зробленыя 30 – 40 гадоў таму. Усе фота без выключэння вельмі цікавыя. Яны быццам акадулі наведнікаў выставы ў 1970 – 1990-я гады. Кожная фатаграфія вельмі каштоўная, бо на іх захаваная памяць. У многіх сем'ях і цяпер захоўваюцца ў сямейных альбомах дарагія сэрцу здымкі. Вось удзельнікі мерапрыемства і прынёслі свае самыя-самыя фота для выставы.

Выстава ўнікальная яшчэ і тым, што на фотаздымках захаваныя не толькі людзі, але і месцы, падзеі, мерапрыемствы, якія наведвалі бацькі, бабулі, дзядулі і больш старэйшае пакаленне, якія жылі ў мінулым стагоддзі.

Дзецям было вельмі цікава афармляць, а потым і разглядаць выставу, якая ў іх атрымалася. Усе іх эмоцыі апісаць немагчыма, гэта патрэбна бачыць.

Бібліятэкар разам з падлеткамі запрашаюць усіх, хто зацікавіўся, таксама наведаць выставу.

Вольга КАМЯКЕВІЧ,
намеснік дырэктара
Зэльвенскай раённай бібліятэкі

Час маляваць

У Карэліцкім раённым краязнаўчым музеі адкрылася інтэрактыўная выстава «Час маляваць». Праект арганізаваны музеем сумесна з мастаком-графікам Мікалаем Гізам. Аснову часовай экспазіцыі прадстаўляюць малюнкi самога мастака, на якіх адлюстраваны знакавыя месцы і славутасці Карэліцкага раёна. Галоўная асаблівасць выставы – яе інтэрактыўнасць. Наведнікам прапануецца не толькі паглядзець на прадстаўленыя незвычайныя экспанаты, але дакрадуцца да іх і размаляваць алоўкамі любога колеру на свой густ.

Выстава будзе цікавай як для юнага гледача, так і для больш дарослых наведнікаў.

Дзмітрый АРЦУХ

Пра Радзіму, і не толькі

Нядаўна ў Полацкім раённым Цэнтры рамёстваў і нацыянальных культур адыбылася прэзентацыя альманаха «Наддзвінне – 2020». Выхад у свет аўтарскай кнігі – заўсёды свята, а тут – 35 святаў адразу, бо менавіта столькі літаратураў прадстаўлены ў гэтым паэтычным зборніку.

Вядучая імпрэзы, рэдактар аб'яднання Алена Генджаева, коротка прадстаўляла аўтараў, звяртаючы ўвагу на іх дасягненні, а паэты чыталі свае вершы з альманаха, а некаторыя нават спявалі. Упрыгожыла мерапрыемства спявачка Галіна Ліфанавы песняй пра творцаў. Кіраўнік аб'яднання зазначыла, што альманах атрымаўся дастойны. Дырэктар Цэнтра павіншавала наддзвінцаў са значнай падзеяй і пажадала новых творчых поспехаў.

Тэматычная скіраванасць зборніка – малая радзіма. Амаль кожны аўтар уключыў у зборнік вершы пра свой любімы куток Беларусі. Любоў да роднага краю адчуваецца ў назвах падборак вершаў: Вітала Шалаева «Родны край – Беларусь, мая ясная зорка!..», Алы Швайко «Пялёсткі полацкіх ускраін», Дар'і Прохаравай «Малой радзіме», Уладзіміра Шыпіла «Над сэрцам краіны», Антаніны Піваварчык «...Мне ўсё любя і дарага тут», Германа Палынскага «Я нашлё тут свой Эдем», Віктара Карасёва «Ёсць для краю падарунак – краязнаўчы кошык мой».

Глыбокія вершы В. Шалаева найбольш дакладна раскрываюць гэтую тэму:

*Мілы край – Беларусь, мая звонкая песня!
Снявокай назвалі цябе нездарма...
Ёсць мясіны любімыя ў кожнага дзесці,
Для мяне ж даражэйшаа краю няма.*

А. Швайко імкнецца перадаць любоў да сваіх родных мясцінаў у вершах «Кветкі Касавэрыі», «Мой край», «Дзе жыву я?»:

*Дзе жыву я? У кропцы Сусвету,
Што здавён людцы «Полацк» завуць.
Тут зямля прыгажосцю сагрэта,
Тут крыніцы, натхняючы, б'юць.*

Пранікнёна, з непадробнай мілатою піша пра свой край маладая паэтка Д. Прохарава, у яе малая радзіма адклікаецца ў сэрцы:

*Песней звонкай з жемчужных небес,
Где любви приоткрытая дверьца,
Где святой возвышается крест.*

Бадай, больш за ўсё вершаў пра малую радзіму мае Уладзімір Куц, дыпламант прэміі імя Алеся Савіцкага. У альманах ён прадставіў творы, звязаныя з яго дзейнасцю марак-падводніка. Раздзел паэт так і назваў «Гукі мора». Але ў вершы «Не забываў» ён піша, што «...родныя мясіны / Нідзе не забываў», хаця «нямала шляхамводным» «па свеце я блукаў».

З вершамі на тэму малой радзімы выступаюць у альманаху таксама Феакліст Фядотаў, Аркадзь Ефішэнка ды іншыя.

З тэмай малой радзімы цесна звязаная тэма роднай прыроды. Вобразна, хораша пра прыроду напісалі Любоў Міхайлава, Таццяна Ляўковіч, Д. Прохарава, Уладзімір Тачыла. Вось радкі з яго верша «Лясная казка»:

*Зіхаціць пад расою ніва,
У балочку лунь дзетка няньчыць...
Тут вядзецца любое дзіва –
Трэба толькі хацець убачыць.*

У Т. Ляўковіч восень – беларуская жанчына-працаўніца:

*Адпрацавала восень слайна гэтак,
З усіх палеткаў ураджай зняла,
На валасы свае з апошніх кветак
Шматкаляровы абручок звела...*

У альманаху пейзажная лірыка пра родныя краявіды прадстаўленая таксама і вершамі Алы Івановай, Тамары Філімонавай, А. Піваварчык, Марыны Тычыны. Хвалююць да глыбіні душы вершы рознай тэматыкі Анатоля Бясперстых і А. Піваварчык. Неаб'якавы да працесаў, што адбываюцца ў краіне, Пётр Буганаў, з пачуццём гонару піша ён пра Беларусь і абавязак наш перад ёю. Не абышлі ўвагай наддзвінцы і іншыя тэмы, напрыклад, паэта і паэзіі, якую ў альманаху асвятлілі А. Іванова, У. Тачыла. Далучаюць да духоўнай спадчыны вершы Людмілы Фёдаравай, Яўгені Барысенак, П. Буганава. Тэму Вялікай Айчыннай вайны выразна раскрылі П. Буганаў, Тамара Прахарэнка, Т. Ляўковіч, Алена Яронька.

Зразумела, што наддзвінцы не засталіся абыякавымі да адной з асноўных тэматычных ліній у сучаснай паэзіі – каханню. Навяныя гэтым пачуццём вершы Яны Гільмулінай, Уладзіміра і Наталлі Шыпілаў, Максіма Роліка, Таццяны Кужалевай, Ірыны Еўдакімовіч, Г. Палынскага, Л. Міхайлавай.

Дзіцячая паэзія прадстаўленая вершамі члена Саюза пісьменнікаў Беларусі, члена Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, лаўрэата літаратурнай прэміі імя Пётруся Броўкі Ірыны Багданавай. Раздзел яе вершаў называецца «Дружба всем нужна всегда» – вельмі значная і актуальная тэма. Трэба зазначыць, што І. Багданава шмат зрабіла для выхавання маладога пакалення Полаччыны праз сваю паэзію: выступамі перад чытачамі і падарункамі камплектаў з 7-і сваіх кніг з серыі «Наша дружная сям'я».

*Кожны чытач, а матар мастацкага слова
знойдзе для сябе ў альманаху творы, якія
крануць сэрца, ускальніць душу і пачуцці,
дадуць падставы для роздуму, дазволюць
пранікнуць у паэтычны сусвет наддзвінцаў.*

Валяціна СОПКАВА,
кіраўнік народнага
літаратурнага аб'яднання «Наддзвінне».

Прыклад вернасці Радзіме і мове

Часта можна пачуць ад рускамоўных беларусаў, што на беларускай мове няма з кім размаўляць, вось яны і вымушаны гаварыць па-руску.

Генадзь Нічыпар, пражыўшы ў Беларусі толькі дзевяць з 86-і сваіх гадоў, не наракае на адсутнасць суразмоўцаў у цалкам рускамоўным асяроддзі (жыве ў Чалябінску), і не толькі захаваў родную мову, але і стварае на ёй вершы-спевы. Па-сялянску адкрыта і проста гаворыць ён пра тое, што павінна значыць для кожнага родная мова:

*Родную мову не забывайце,
Родную мову часцей уживайце,
Родная мова – то вашы бацькі
і дзяцінства,*

Забывць родную мову –

здрада і свінства.

Жорстка і нешляхетна? Ды што зробіш, калі гэта факт: сённяшняй маладыя беларусы лепш ведаюць рускую (а то і англійскую), чым мову нацыі.

Як жа змог зберагчы любоў да роднага слова ўрадзэнае зэльвенскай вёсчкі Бібікі ў далёкім ад Беларусі Чалябінску, дзе ўвогуле не чуваць беларускай мовы? У вершы «Першае жніўе» Генадзь Іванавіч піша:

*Я малы. Мне менш паўрока.
І са мной адна марока.
Трэба ўзяць мяне, калыску,
А да поля шлях няблізкі.
Буду я ў цянецку спаць,
Маці будзе жыта жаць.
Як пачуе мае піскі,
Кіне серп – і да калыскі.*

*І люблю я поле можа,
Што ў калыскіх каля збожжа
Родным дыхаў я паветрам,
Абываўся цёплым ветрам,
Дух зямлі мяне праймаў,
Памяць я душы ўтрымаў
І аб полі, і аб жыццё.
На ўсё наступнае жыццё.*

Чытаеш гэтыя радкі і згадваеш «Дзіцячыя гады Багрова-ўнука» С. Аксакава. Памятаеце, як магічная сіла прыроды выратавала ад хваробы і смерці маленькую істоту? Вось і беларуская прырода дала духоўную памяць і аднасць з сабой такой моцы, што не страшныя для яе давадзаны і адлегласці, ні адсутнасць маўнай стыхіі. Хлопчык чуў беларускае слова ад бацькоў і бабуляў, ад суседзяў і аднагодкаў першыя пяць гадоў свайго існавання на зямлі, і гэта стала выразным і далейшым лёсе. Думаецца, што каб сённяшнія дзеці ў сем'ях і садках размаўлялі па-беларуску, то не было б у нас праблем з выкарыстаннем роднай мовы ў далейшым...

У 1940 годзе пяцігадовага Гена разам з матуляй выехаў на Урал: тады шмат хто з маладых паддаў на агітацыю вярбоўшчыкаў. Напэўна, гэтага развітання з радзімай не было б, калі б побач быў бацька. А той, прызваны ў польскае войска незадоўга да 1 верасня 1939 года, прапаў без вестак. Вось і грашылася маладая жанчына пашукаць шчасця на чужыне.

Асели ў Чалябінску. Там сустрэлі і перажылі вайну, дачакаліся перамогі. Гена пайшоў у школу, старанна вучыўся. У 1947-м праведзець родных ехала на Зэльвеншчыну жанчына з недалёкай ад Бібікаў вёскі Грабава (радзімы двух знакамітых навукоўцаў – братоў Уладзіміра і Паўла Сцяцко). Гена наспрасіў суправаджаць зямлячку, вельмі хацелася пабачыцца з дзядулем і бабуляй. Мама згадзілася, і хлопчык пасля 7-і гадоў разлукі трапіў на радзіму.

Быў май, цвілі сады. Яны літаральна зачароўвалі падлетка. З тых пор не ведае Генадзь Іванавіч нічога больш прыцягальнага на свеце. Праз многа гадоў у лісце да сябра дзяцінства пісаў: «Няма нічога прыгажэй за квітнеючы сад. Не, не прыгажэй, а дзівоснай. Я б хацеў жыць так, каб у адчыненае акно заглядалі галінкі квітнеючых яблынь, груш ці вішань».

І калі выглед квітнеючых садоў нагадвае сёння Генадзь Іванавічу тую непасрэдную вясну, то водар ліпы – напамінак аб дзівоснай летняй раніцы, калі ён з сябрам вырашылі папасці сваіх коней на межах. Генадзь праехаў вярхом пад самымі галінкамі ліпы, якая цвіла, і ледзь не задыхнуўся ад шчасця. І ўсё – сады, ліпа, начлег, чысцюткае паветра, блізкія людзі і сябры – раз і назаўсёды ўзяло ў палон сэрца хлопчука. І ў радасці, і ў нядолі немалога жыцця згадвае Генадзь Іванавіч тую пару – і напайняцца радасцю душы, і ўспамінаецца дзяцінства, і ўтульнае вёсчачка сярод палёў і пагоркаў Зэльвеншчыны:

*Наша вёска нібы лес.
Брук з каменняў крамянёвых,
Нават рознакаляровых.
Зацітуць калі сады –
Залюбуешся тады:
Наша вёскаца цалком,
Як абліта малаком.*

(«Бібікі»)

Вельмі не хацелася падлетку вяртацца на Урал, тым болей, што з вайны вярнуўся жывым бацька, пра якога яны з матуляй нічога не ведалі. У пісьмах упрасіў матулю застацца ў Бібіках. Восенню пайшоў у школу. І хоць была яна беларускамоўнай, хлопец хутка асвоіўся з новымі тэрмінамі па матэматыцы і іншых прадметах, ды і за лета з сябрамі ўзнавіў у памяці многае са свайго маленства.

Да канца першага навучальнага года ў Бібіцкай сямігодцы стаў адным з лепшых вучняў школы. Чатыры гады пралацелі хутка, трэба было думаць аб далейшай адукацыі. Сярэдняе можна было атрымаваць у Дзяржынцы ці Зэльве, але гэта не дома. Прыехала матуля і забрала на Урал, дзе хлопец мог і жыць дома, і вучыцца далей.

З болем у сэрцы пакідаў юнак дарагія яму людзей і любячыя мясціны. У Чалябінску паступіў у чыгуначны тэхнікум, атрымаў вельмі добрае адукацыю і ўсё жыццё працаваў на адным прадпрыемстве, абслугоўваючы апаратуру

цягавых падстанцыяў і кантактных сетак. Як чыгуначны меў права на ільготны праезд у цягніках, таму нярэдка прыязджаў у Беларусь. А калі жаніўся, браў з сабой у дарогу жонку і сына.

І чым больш жыў далёка ад родных мясцінаў, тым больш цягнула дадому. Стараўся падтрымліваць сувязі з усімі беларусамі, што выехалі разам з ім у Расію ў далёкім 1940-м.

Пачаў перапісвацца з сябрамі дзяцінства, што засталіся ў Зэльве. І ўсё часцей з прозы пераходзіў на паэзію. Калі для раённай газеты рыхтаваўся нарыс пра вёску Бібікі (там шмат гадоў існуе рубрыка «На карце Зэльвеншчыны»), былі аднавясковец Генадзь Іванавіч і сябар дзяцінства К. Канановіч расказаў пра лёс сям'і Нічыпараў і самога Генадзя. Зацікавіў вельмі паведамленнем, што бібіцкі чалябінец піша на беларускай мове.

Рэдактар «Працы» К. Крэчка напрасіла аўтара нарыса пра Бібікі нарысаць у Чалябінск ліст, каб атрымаць больш падрабязныя звесткі пра Генадзя Іванавіча і падрыхтаваць аповед пра яго ў рубрыку «Зэльвенцы ў свеце». У выніку перапіскі ў «Працы» з'явіўся нарыс «Радзіма – тэрыторыя асаблівага». Газету выслалі ў Чалябінск, а копіі нарыса ўжо з Чалябінска паляцелі ў Казахстан і на Далёкі Усход – туды, дзе жылі былыя жыхары Бібікаў і навакольных вёсак, якія выехалі з Беларусі разам з Нічыпарамі. Генадзь Іванавіч быў вельмі ўзрушаны такой увагай да яго асобы, шыра дзякаваў «ПРАЦАўнікам» і сябру.

Шмат цікавага даведзлася мы пра нашага таленавітага земляка. Шчодро дзяліўся ўспамінамі пра незабыўныя гады жыцця ў вёсцы канца 1940 – пачатку 1950 гадоў. Дзіцячая памяць захавала назвы лагчынаў і пагоркаў, мянушкі аднавяскоўцаў, танцы пад рэдкія тады патэфоны ў вясковых хатах...

А з якою любоўю згадвае ён пра бібіцкую школу і яе настаўнікаў! Генадзь Іванавіч ведаў, як нялёгка яна дасталася аднавяскоўцам: будавалі яе ў 1939-м усёй талакою, а ў вайну збераглі ад знішчэння. Пасля вайны ў ёй кароткі час дырэктарстваваў легендарны чалавек – удзельнік сустрэчы савецкіх і амерыканскіх войскаў на Эльбе Аляксандр Сільвашка.

*Паміж вёскамі край поля
Стаіць Бібіцкая школа.
У школу я па загуменні
Іду з антонаўкаў у кішні.
Ідуць вучні з наваколя,
Але іхна горша доля.
Усе яны да сямігодкі
Прыдуць шлях, і не кароткі.
А адкуль ты падлеткі?
Быў разлік на вёсках гэты:
Як Ламекі – з Марачэй,
Сарвасы – дык з Крывічэй.
Сіцькі, Скібы – з Даўгаполіч.
З Бібік большасць – Канановіч...
(«Школа»)*

Кожны былы вясковец пазнае сябе ў хлопчуку, што без бацькоўскіх выдаткаў умее «купіць» сабе шкарпэткі ці панчохи:

*А на рэчку як ахвота –
Трэба йсці цераз балота.
Порткі вышай засучы
І па купінах скачы.
А як аступіўся трохі –
Маеш чорныя панчохі.
А калі ты спрытны гэты –
Толькі чорныя шкарпэткі.*

(«На рэчку»)

Для пастаянных жыхароў Бібікаў нічога асаблівага няма ў тым, што спілоўваюць старыя дубы і клёны, а для Генадзя Іванавіча, у якога тыя дрэвы асацыююцца з дзяцінствам, – гэта душэўны боль:

*Стаяў шырокі і высокі.
Яшчэ ішлі да верху сокі.
Пяшчотным сонейкам сагрэты,
Зелянеў ён кожным летам.
Доўга жыў, ды быў не вечным,
Ужо зрабіўся неясным.
Каб яго буры не зламалі,
Спілавалі ясені! Спілавалі.*

(«Ясень»)

На кніжнай паліцы ў чалябінскай кватэры Генадзя Іванавіча няма кніг, але самыя дарагія – беларускія. Гэта яго скарб.

Неяк у кіеўскі ён убачыў часопіс «Полымя», купіў і зачытаў да дзірака. Асабліва ўзрушыла публікацыя аднаго з твораў знаёмага і любімага з дзяцінства Янкі Брыля. Не ўтрымаўся і напісаў пісьменніку, падзякаваў за атрыманую радасць. І вестку ад народнага пісьменніка атрымаў, якой вельмі даражыў. З тых пор Якуб Колас і Янка Брыль – яго любімыя пісьменнікі.

*Туды, дзе скарб мой драгі,
Цягну я руку ў час тугі.
Там творы Коласа стаяць.
Скарб невялікі – кніжак пяць.
Бяру я «Новую зямлю» –
І смутак з аўтарам дзялю.
Усё разумела, усё да сэрца мне.
І быццам я на роднай старане.*

(«Скарб»)

...Адыходзяць у вечнасць сябры, і ў самога ўжо няма сіл прыехаць на радзіму. А так хочацца кінуць дарожныя сумкі і бегчы адведца такіх дарагіх людзей:

*Я вам што скажаць мушу?
– Усіх паслухаць хочучь вушы.
Я вам што скажу пра вочы?
– Усіх пабачыць яны хочучь.
А пра рукі што скажаць?
– Яны хочучь усіх абняць.
Мае стомленыя ногі
Прагнуць бібіцкай дарогі.
Ну, а што скажаць пра сэрца?
На Радзіму так і прэцца...*

(«Я вам што скажаць мушу?»)

Сам таго не ведаючы, Генадзь Іванавіч піша гісторыю сваёй маленькай вёскі, у якой зараз жывуць лічаныя людзі. Пад яго пером ажываюць вясковыя зайчкі, на якія «ўсё сяло ідзе ўрачыста й вясёла», дажынкі, калі «можна ўжо дажыначны снапок вязаць, нясіць яго на покуць», ясені і дубы магутныя, што падымалі карэннем брук; прыпасы з кумпяка ды каўбас для ўжывання на вялікія святы, звычайная вярчэра з «салёнкамі» – ежай «роднай старонкі»; вясковыя кветкі з касачамі ды малывамі...

*Успаміны. Успаміны.
Моцна звязан пулавнай,
Я цябе не забываю.
Нат кашчавая яго клікне –
Памяць аб табе не знікне.*

(«Успаміны. Успаміны»)

Невялікая кніжачка вершаў Г. Нічыпара, якую ён даслаў на радзіму, неўзабаве будзе прэзентавана Генадзем Іванавічам у бібліятэцы, а затым перададзена на захоўванне ў музейны пакой «Гісторыя Дзяржынцы» (раздзел «Творчыя асобы Дзяржынцы»). Гэта вельмі дарагі падарунак як для аматараў паэзіі, так і для краянаўцаў. Няшмат такіх хвалючых паэтычных вестак аб жыцці беларускай вёскі 1940 – 1950-х гадоў.

Яніна ШМАТКО,
г. Зэльва

Ён любіў родны край

(Працяг.
Пачатак у № 41)

Многімі непаўналетнімі хлопцамі, якія мелі праблемы не толькі з вучобай, але і з сацыяльнай адаптацыяй, Анатоль Іванавіч апекаваўся да апошняга, спрыў і як мог дапамагаў ім. «Ідзіце ў Руднае да Бельскага», — часам выпраўляла дырэктар суседняй школы якога-небудзь няздатнага да вучобы, да таго ж «складанага» падлетка, у якога меліся праблемы з дысцыплінай, а то і з міліцыяй праз свае неабдуманыя паводзіны і ўчынкi. Часта ён прывозіў сваіх вучняў з дакументамі ў Капыльскае ПТВ, што ў Шастаках каля Капыля, перадаваў у рукі дырэктара Мікалая Парфірэвіча Куляша, свайго былога аднакласніка і сябра. І далей ён цікавіўся лёсам былых выхаванцаў. Больш за ўсё яму жадалася, каб яны сталі сапраўднымі людзьмі. «З выдатнікамі клопатаў ніякіх, толькі хвала і гонар. А вась паспрабуў лайдака з мазгамі ўгаварыць вучыцца ці хулігана якога перавысваць, калі ён выпраўляцца не хоча, — вась тут самае складанае, трэба час, цярпенне і праца. Галоўнае — не адступацца і верыць у цуд, бо нават такі, як экз Ягор Пракудзін (меў на ўвазе героя кінастужкі «Каліна чырвоная» Васіля Шукшына. — А.Б.), пры ўнутраным імкненні можа застацца чалавекам. Кожны з дзяцей і нас, дарослых, можа быць лепшым, чым ёсць», — казаў ён. Намагаючыся дайсці да свядомасці і душы якога-небудзь цяжкага падлетка, ён падоўгу гутарыў з ім, часам досыць строга, пераконваў, прасіў, заклікаў, угадваў. З асобнымі вучнямі, адпетымі двоечнікамі і парусальнікамі дысцыпліны, важдзіў, не шкадуючы часу. Некага ён скіраваў на правільны жыццёвы шлях, камусьці рэальна дапамог, кагосьці фактычна ўратаваў ад небяспечнай і непапраўнай памылкі. Многія з былых выхаванцаў разам са сваімі жонкамі правялі свайго настаўніка і дырэктара ў апошні шлях, з цеплынёй і ўдзячнасцю гаварылі пра яго. У той жалобны

дзень развітання з братам я ўпэўніўся: ён недарэмна жыў і аддаў лепшыя гады свайго жыцця любімай справе. Мой брат спраўдзіў сваё пакліканне педагога, выхавальніка і асветніка. Думаючы пра яго ранні адыход з гэтага свету, я яшчэ больш пераканаўся ў слушнасці думкі-меркавання: важна не колькі, а як ты пражыў свой век (хай сабе і кароткі), якую пямать пасля сябе пакінуў.

Падкалектыў Руднянскай школы ўтвараў трывалы каспак з мясцовых настаўнікаў. Але час ад часу з'яўляліся новыя маладыя настаўнікі і тыя, каго, можна сказаць, Анатоль Іванавіч браў на працу з пэўнай рызыкай, бо ў іншых установах адукацыі іх ужо браць не хацелі. Правініўся такі педагог, хадзіў з «воўчым білетам». «Хіба што Бельскі возьме на працу», — казаў загадчык райана М.М. Гаўрыленка настаўніку, які памяняў некалькі школ і нідзе не прыжыўся. «Кожнаму чалавеку трэба даць шанец», — лічыў мой брат, і гэта быў яго свядомы прынцып, якім ён кіраваўся, калі прымаў рашэнне, ведаючы, што менавіта ад яго залежыць далейшы лёс вучня або настаўніка. І яшчэ адна якасць у характары, менталітэце майго брата Анатоля, якой я і па сёння захопляюся: уменне дараваць, не помсціць крыўднікам, хоць для гэтага былі падставы і маг-

чымасці. Мне здавалася, што дабрыва ў яго мяжуе з безабароннасцю, нават мяккацеласцю. Надараліся ў яго жыцці і працы няпростыя сітуацыі, але з іх ён выходзіў з гонарам. Прыкрае хутка забывалася. Толькі праз гады я зразумеў усю глыбіню яго чалавечай велікадушнасці і міласэрнасці. Ён зрабіў вельмі шмат добрага для калег і людзей.

Асабліва натхнёна Анатоль Бельскі працаваў на пачатку 1990-х гадоў. Нацыянальнае адраджэнне, пра якое марылі многія беларускія дзеячы, стала рэальнасцю. Ён прызнаваўся: «Шчасце жыць... сёння, калі адраджаецца наша Беларусь» («Слава працы», 1993, 24 сак., с. 2). Анатоль Іванавіч з новымі сіламі і энтузіязмам браўся за кожную справу. Ніхто не ведаў, што некалькі гадоў новага дзесяцігоддзя стануць для яго апошнімі. Настаўнік і дырэктар радаваўся новаствораным беларускім падручнікам па гісторыі. Памятаю, як ён прыехаў да мяне ў Мінск, завітаў у інтэрнат, дзе тады я жыў, з толькі што выдадзеным падручнікам па гісторыі для 7-га класа Паўла Лойкі. Ён прачытаў яго запоем, быў настолькі ўсхваляваны і ўзрушаны, што хацеў раніцай ехаць у Інстытут гісторыі Акадэміі навук, каб сябры пазнаёмілі яго з Паўлам Алегавічам.

Анатоль радаваўся, што надышла спрыяльная пара для працы на

ніве беларушчыны... Займаючыся краязнаўствам, ён жыў марай стварыць гісторыка-этнаграфічны музей. Аснову сабранай калекцыі склалі рэчы са старых хат яго цім-кавіцкіх бабуль — Ганны і Фядоры (дарэчы, яна родам была з вёскі Руднае). Анатоль не адно лета ездзіў на ровары па навакольных вёсках і збіраў памятку мясцовай даўніны. Экспанатаў збіралася шмат, аднак для музея ў школе не хапала плошчы. На жаль, гэты праект не здзейсніўся, ды і жыцця крыху не хапіла, каб спраўдзіць задуманае. Дарэчы, новы будынак школы пры лесе пабудоваў мой брат, тая будоўля далася яму нялёгка. Праезджаю цяпер каля гэтай мясціны — і робіцца сумна і вусцішна: ад вялікага будынка пасля закрыцця школы не засталася і знаку — мясцовыя жыхары расцягнулі на ўласныя патрэбы і цэглу, і бярвёны...

У сценах школы ў той час, калі працаваў Анатоль, пабывалі многія вядомыя землякі, дбайныя працаўнікі, вайскоўцы, людзі цікавага лёсу. Ён лічыў, што дзяцей трэба выхоўваць на ўзорных і станоўчых прыкладах, ім трэба перадаваць каштоўны жыццёвы і маральна-духоўны вопыт, быў перакананы, што сустрэча з прафесіяналам сваёй справы, паспяхова і цудоўным чалавекам не менш каштоўная, чым

Анатоль Бельскі — дырэктар Руднянскай васьмігадовай школы. (Канец 1970-х гг.)

сам урок. «Веды ведамі, а выхаванне перш за ўсё», — вась якой формулай кіраваўся мой брат у сваёй педагагічнай дзейнасці.

Анатоль Іванавіч лёгка сыходзіўся і кантактаваў з людзьмі, яму былі цікавыя асобы неардынарныя, творчыя, апантаныя, у добрым сэнсе, новымі ідэямі, сваёй працай. Ён часта сустракаўся з дырэктарам сярэдняй школы № 2 Капыля, краязнаўцам Барысам Багдановічам, ціаніў талент настаўніка географіі Анатоля Сікорскага, пазнаёміўся і нават, як ні дзіўна, прадказаў будучыню настаўніку-гісторыку, дырэктару Доктаравіцкай СШ Сяргею Ходзіну: «Гэты хлопец далёка пойдзе» (і сапраўды, ён стаў дэканам гістафака, потым прарэктарам БДУ, доктарам навук, прафесарам). Анатоль падтрымліваў сяброўскія стасункі з цімкаўцам, дырэктарам Слабада-Кучынскай СШ Мікалаем Івановым (ён стварыў музей Адама Барбаркі), таварышаваў з капыльскім журналістам Іванам Ігнатчыкам, дырэктарам сярэдняй школы № 3 г. Капыля Вячаславам Ярмалінскім, зацікавіў яго сваёй творчасцю малады паэт Аляксей Давыдаў з Жыліхаўскай васьмігодкі... Сябраваў з аднакласнікам Дзмітрыем Родчанкам, яму заўсёды было цікава пагутарыць з яго братам Рыгорам, краязнаўцам, які добра ведаў мінулае не толькі Слуцка, але і Капыльшчыны. Кола сяброў і добрых знаёмцаў Анатоля Іванавіча вельмі шырокае.

Аляксей БЕЛЬСКИ,
пісьменнік, краянавец,
лаўрэат Літаратурнай прэміі
імя Івана Мележа

Злева направа: браты Аляксей, Уладзімір і Анатоль Бельскі. (Капыль, 1976 г.)

(Заканчэнне будзе)

Палотнай вышытых узор

У музеі-сядзібе «Пружанскі палацык» распачалася выстава майстрых з аграгарадка Клепачы Святланы Швед і Алены Клімянковай «Палотнай вышытых узор».

Вышыўка як від мастацтва бярэ пачатак са старажытнасці. Тады для працы выкарыстоўваліся разнастайныя дапаможныя прылады, а творы мелі найперш практычнае прызначэнне, тым не менш, майстрыхі імкнуліся аздобіць адзенне, сваё жылло. Ужо тады вышыўка стала выкарыстоўвацца ў якасці ўпрыгожвання. У наш час адкрыліся выдатныя магчымасці для гэтага захаляння. Сёння ў свеце створана індустрыя, гатовая прадставіць свае паслугі і распрадоўкі: сотні

каляровых злучэнняў нітак і розныя тэхнікі ручной вышыўкі – усё гэта дазваляе надаць працам выгляд карцінаў, выкананых акварэлю або алеем на палатне.

Святлана Швед – кіраўнік гуртка дэкаратыўна-ўжыткавага

Святлана Швед

мастацтва для дзяцей і дарослых у Кляпацкім Доме культуры. Захаляцца мастацтвам пачала ў 1997 годзе. У сваіх працах яна вылучае некалькі напрамкаў: этнаграфічны, сучасны, фантазіяны і «спадчынны» (працы бабулі). Калекцыю майстрыхі складаюць больш за сто працаў, вышытых крыжыкам. Час стварэння адной працы займае ад двух дзён да некалькіх гадоў. Святлана захоўвае творы ва ўласным доме і на працы. Жанчына прызнаецца, што многія вышытыя палотны сталі жаданымі прэзентамі для родных і сяброў.

Захаляцца вышыўкай А. Клімянкова пачала яшчэ ў юнацтве. За 20 гадоў майстрыха стварыла каля

Алена Клімянкова

50-і маляўнічых палотнаў, асноўнай тэхнікай з'яўляецца вышыўка гладзю. Вядучы матыў творчасці Алены – уласны настрой, які нараджаецца ў сузіранні навакольнага свету. Для Алены яе творчасць вызначаецца як галоўная справа жыцця, занятка для душы.

На выставе прадстаўленыя 56 палотнаў. Кожная праца – гэта маленькі

штэдэўр, створаны з цеплынёй і любов'ю, напоўнены лёгкасцю і рамантызмам. Праз спляценне каляровых нітак адбываецца размова пра духоўнае, пра прыгажосць думак і пачуццяў, што жывуць у сэрцы кожнага неаб'якавага чалавека. Нярэдынарасць твораў прываблівае, натхняе на пазычныя думкі, дазваляе акунуцца ў чароўны свет, дзе сузіральнікі могуць раздзяліць асалоду творчасці А. Клімянковай і С. Швед.

Запрашаем усіх неаб'якавых да творчасці людзей наведаць Пружанскі палацык, дзе выстава «Палотнай вышытых узор» будзе экспанавана да канца года.

Арына СЫСАЛЯЦІНА,
навуковы супрадоўнік
музея-сядзібы
«Пружанскі палацык»

Як зрабіць гэта найлепей

У № 40 «КГ» мы змясцілі сцэнар вясковых вачорак і расказалі, як імі былі праведзены школьныя заняткі. Цяпер жа прапануем сцэнар да Калядаў – каб настаўнікі і вучні змаглі загадзя абмеркаваць рэжысуру і падрыхтавацца.

Калядкі ў дзеда Стася і бабуі Юзэфы

Мэта: паказаць асаблівасць абраду Калядкі ў вёсцы Бачэшнікі Іўеўскага раёна; выхоўваць любоў і павагу да культурнай спадчыны сваёй малой радзімы.

Мерапрыемства праводзіцца ў актавай зале школы. На яго запрашаецца дырэктар школы разам з намеснікамі, настаўнікамі, вучні 5 – 6 класаў разам са сваімі класнымі кіраўнікамі.

Актавая зала аформлена пад вясковую хату. Уваходзіць дзед Стась (настаўнік фізічнай культуры ў нацыянальным касцюме).

Дзед Стась. Юзэфачка, чаму цябе сёння не чуваць? Куды ты падзелася?

Баба Юзэф (класны кіраўнік 5 класа ў нацыянальным касцюме). Стасік, што здарылася? Навошта я табе так цяпер спатрэбілася?

Дзед Стась. Чаму гэта ў нашай хаце сёння так гарача, што хоць на вуліцу ідзі спаць?

Баба Юзэф. Ты хіба не бачыў, як я ж сем дзён рыхталася, каб калядоўшчыкі зайшлі і да нашай хаты?

Дзед Стась. Я з хлява сена на стол прынес. Юзэфачка, рыхтай абрус! (Да стае і раскладвае сена па ўсім stole.)

Баба Юзэф (засцілае і ставіць на стол посныя стравы). Стасік, сядзі за стол!

Дзед Стась і баба Юзэф сядуць за стол.

Дзед Стась (выцягвае з пад абруса саломіну). Юзэфка, паглядзі якая ў мяне доўгая саломінка. Значыць, мы з табою будзем разам жыць шчасліва яшчэ не адзін дзясятка гадоў.

Баба Юзэф. І сапраўды, добрая гэта прыкмета (Са стала раптам падаюць відэльцы.) Здаецца, што хутка да нас госці з'явяцца.

Чуецца стук у дзверы. Уваходзяць калядоўшчыкі. У іх руках драўляныя лыжкі, качалка, пранік. Яны спяваюць песню «На новае лета».

Першы калядоўшчык (музычны кіраўнік школы ў нацыянальным адзенні). Вечар добры ў гэтую хату!

Другі калядоўшчык (кіраўнік школьнага музея ў нацыянальным адзенні). Ці сёння ёсць у гэтым доме гаспадар?

Дзед Стась. Дома, дома! Гасцей чакаю.

Трэці калядоўшчык (вучань 5 класа ў нацыянальным адзенні). А гаспадыня ка гэтага дому паспела ўжо вярнуцца ад сваёй суседкі?

Баба Юзэф. Я ўжо даю дома.

Чацвёрты калядоўшчык (вучань 6 класа ў нацыянальным адзенні). А як вас зваць велічаць, панове з гэтага дому?

Баба Юзэф. Мяне Юзэфай мае бацькі назвалі, а мой гаспадар мае імя Стась. Жывём мы з мужам небагата. У нас ёсць чатыры каровы, тое цялят, чатыры кані, двое жарабят, дзесьці авечак, чатыры маленькія парсючкі і пяць вялікіх, куры, гусі, качаняты, яшчэ два пеўні і сабака Жук.

Чацвёрты калядоўшчык. Вось і пазнаёмліся, а цяпер дазвольце калядаваць.

Дзед Стась і баба Юзэф. Калі ласка!

Першы калядоўшчык. Мы віншуем вас са святам!

Другі калядоўшчык. Каб расла ў вас пшаніца, як прыгожая дзявочка!

Трэці калядоўшчык. Каб добрымі былі быкі, каровы і каб яны заўсёды былі здаровымі!

Чацвёрты калядоўшчык. Каб не зводзіліся ніколі ў вас цялушкі, куранякі, свінні, птушкі!

Калядоўшчыкі (разам). Добры вечар, шчодры вечар!

Дзед Стась і баба Юзэф. Дзякуем, дзякуем!

Першы калядоўшчык. Мы ідзем ад дзядулі Гога, які жыве ў вялікім палацы разам са сваімі ўнукамі – мясяцамі і ўнучкамі – тыднямі.

Другі калядоўшчык. Прыйшлі мы да вас з вясёлаю казой. Ну, казулька, нам усім пакажыся.

З'яўляецца **Каза** (класны кіраўнік 6 класа ў касцюме казы; важная ходзячы па сцэне, адначасова гаворыць і паказвае). Там, дзе каза праходзіць, ячмень, жыта і пшаніца заўсёды добра родзіць. Дзе каза рогам, там жыта стогам. Дзе каза хвостом, там ячмень кустом. Дзе каза стукне нагою, там грачыха капоу.

Калядоўшчыкі, ходзячы вакол казы, спяваюць песню «Го-го-го, каза». Раптам каза падае. Яна робіць выгляд, што хутка памрэ.

Баба Юзэф. Памірае каза, ай, ай! Як яе можна выратаваць?

Трэці калядоўшчык. Наша каза любіць пачастункі.

Чацвёрты калядоўшчык. Для таго, каб каза ўстала, варта ёй прапанаваць тры кукі духмянага сала!

Першы калядоўшчык. А на кожны яе ражок варта павесіць яшчэ і піражок.

Другі калядоўшчык. Трэба даць і жыта, каб каза была сыта.

Дзед Стась. Табе вось, каза, на правы рог вялікі пірог! На другі рог – тры кругі каўбасы. А на твой хвост – сала тры кукі.

Каза ўстае і дзякуе.

Трэці калядоўшчык. Ну, каза, падбірай ногі. З хаты дзеда Стася і бабуі Юзэфы бяда выхадзі. Хай яна ўцячэ хутчэй. Ад дзеда Стася і бабуі Юзэфы вачэй.

Каза робіць выгляд, што выносіць з хаты дзеда Стася і бабуі Юзэфы ўсе беды.

Першы калядоўшчык. Мы хадзілі, гулялі, калядавалі. Прыйшлі да гаспадарчага стала. Дзед Стась, наш бацька, пачастуй гасцей.

Баба Юзэф. Але, каб вас пачаставаць, то варта песню заспяваць.

Калядоўшчыкі спяваюць песню «Ой калядачкі».

Дзед Стась і баба Юзэф (разам). Пасядзіце, госцейкі, у нас, па-

частуйцеся. У нас усё ёсць – і квас, і каўбаска.

Калядоўшчыкі сядуць за стол і частуюцца. Раптам чуецца стук у дзверы. Уваходзяць **варажбіт і варажбітка** (вучань і вучаніца 8 класа ў нацыянальных касцюмах). **Варажбіт** вядзе ваўка (вучань 6 класа ў касцюме ваўка).

Варажбіт. Вечар добры гаспадару і гаспадыні! Гаспадар гэтага дому, калі ласка, прынясі ты нам сала, кумпяка і каўбас.

Дзед Стась. А ты, паважаны варажбіт, чым парадуюш нас?

Варажбіт. У мяне ёсць воўк. Ён бывае заўсёды паслухмяным.

Варажбіт з ваўком выходзіць на сярэдзін залы.

Варажбіт. Кланяюся разам з ваўком нізка ўсім.

Воўк таксама кланяецца, ківае галавою.

Баба Юзэф. Ну, а можа і ты нас парадуюш, пані варажбітка?

Варажбітка. Я добра гадаю.

Баба Юзэф. Ну тады, пані, паваражы майму Стасіку.

Варажбітка. Добра, паваражу. Дай мне, Станіслаў, сваю далонь. Усё бачу і табе раскажу. Пакладзі суды грошы, даведаешся ўсю праўду.

(Дзед Стась кладзе ў яе руку грошы.)

Бачу, што будзеш ты, Стась, вельмі багатым, будзе ў цябе шмат золата і срэбра.

Дзед Стась. Мне не трэба золата і срэбра тваё таму, што ў мяне жонка Юзэфка ёсць.

Дзед Стась стаіць нерухома.

Баба Юзэф. Стасік, частуй гасцей, а не стой як той слуп.

Дзед Стась ідзе да гасцей, каб іх пачаставаць.

Другі калядоўшчык. Засядзеліся мы ў вас, дзядуля Стась і бабуля Юзэф. Ужо і першыя пеўні спяваюць хутка пачнуць.

Трэці калядоўшчык. Дзед Стась, заўсёды будзь здаровым, каб у цябе заўсёды былі залатнікі, а ў бабуі Юзэфы яшчэ і іншыя грошы.

Чацвёрты калядоўшчык. Збожжа майце толькі поўныя клеці, павагу на свеце, ўсяго даволі і бяды ніколі, а на наступны год нас чакайце зноў.

Усе пад музыку выходзяць з залы.

Склаў Іван ЗАХАРЭВІЧ,
педагог Іўеўскага
дзіцячага сада – сярэдняй школы,
Іўеўскі раён

Майстар шкляной прыгажосці

У Пружанскім раёне жыве Марыя Кулецкая – цудоўная жанчына і адзіны ўладальнік звання народнага майстра роспісу па шкле ў нашым краі.

Шмат гадоў Марыя Мікалаеўна прысвяціла адраджэнню ў краіне такіх відаў мастацтва, як выраб гліняных свістулек, чаканка з фольгі, выцінанка, карункапляценне. Але менавіта ў роспісе па шкле яна здолела стварыць вялікую калекцыю твораў. Вельмі крохкіх, але непаўторна прыгожых.

Цяпер у выставачнай зале Ружанскага палаца экспануюцца 52 працы мастачкі.

Назвалі выставу проста – «Шкляныя вобразы Радзімы». Тут прадстаўлены арыгінальныя выявы святых і анёлаў, сюжэты па матывах народных абрадаў і святаў, уласцівыя для беларускіх хатаў упрыгожанні ў выглядзе галубкоў, коцікаў, розных кветчак.

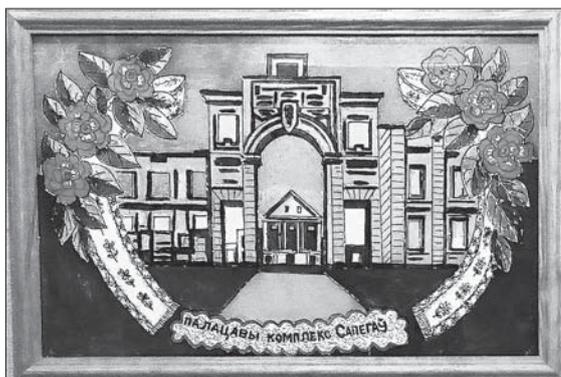
Нарадзілася Марыя Мікалаеўна ў вёсцы Навасёлкі Пружанскага раёна 26 лістапада 1950 г. Прыгажосць беларускай прыроды з маленства захапляла дзяўчынку, таму яна імкнулася перанесці гэтае харавосте ў рукатворнае – малявала, рукадзельнічала, вырабляла.

Пасля школы Марыя Мікалаеўна скончыла Бабруйскае мастацкае вучылішча, затым Магілёўскі бібліятэчны тэхнікум. Працавала ў дзіцячай бібліятэцы, а па вечарах кірвала гуртком дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва ў Палацы культуры, перадаючы свае веды і ўменні вучням. Яна пастаянны ўдзельнік гарадскіх, абласных, рэспубліканскіх выставаў і кірмашоў.

Акрамя традыцыйнага дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва Марыя Мікалаеўна захапляецца яшчэ і жывапісам. Яе творы алеем і акрылам – гэта цудоўныя пейзажы, наюрморты і сціплыя букеты кветак, што падкупляюць прастотой і незвычайнай пшчотаю. Акварэль і графіка адлюстроўваюць любімыя вобразы архітэктуры, звязаныя з сучаснымі і далёкімі перажываннямі аўтара.

Аглядаючы выставу, уражваешся талентам мастачкі, і хочацца падзякаваць ёй за кожнае прыемнае імгненне, пажадаць натхнення і творчага плёну.

*Алена ПАЛЯШЧУК,
малодшы навуковы супрацоўнік
Ружанскага палацавага
комплексу роду Сапегай*

Дзве жыццёвыя страты

Гістарычны нарыс-дэтэктыў

У 1597 годзе пры невядомых абставінах быў ці забіты, ці згінуў Сцефан Шчодры. Жонка нябожчыка, Раіна Лаўрыноўная Гурына, яго браты Мануїла і Фёдар Шчодрыя, узбудзілі справу, якая вырашалася на копным судзе ў маёнтку Гайна. На ім былі Васіль Пясляк, Гурын Ваўчок на Крайску, Ян Ясенскі, Міхаіл Анфоровіч, Іван Марковіч, Анікей, Ян Нямповіч, Ян Ар'яльскі, Юры і Герман Слізены і ўраднік гаенскі Ян Хаецкі.

У адной кампаніі сабраліся разам з Шчодрымі адзін з братоў Анфоровічаў – Міхаїла, а таксама Ян Хаецкі, верагодна, брат таго ж Шчаснага Хаецкага, які быў сябрам Яну Анфоровічу. Апошні памёр 23 ці 24 красавіка 1582 года, магчыма, з-за раненняў, нанесеных яму Томашам Радзімскім 15 красавіка.

У прамежку пятнаццаці гадоў – дзве жыццёвыя страты: таямнічасць лёсу Сцефана Шчодрага і загадкавая прычына смерці Яна Анфоровіча, асабаў, звязаных паміж сабою сяброўствам і сваяцтвам. Ці існавала нейкая сувязь паміж гэтымі трагедыямі? Яны наводзяць на шэраг пытанняў і патрабуюць адказу.

Нагадаю. 15 красавіка 1582 года ў дзве гадзіны ночы з Вялікадня крывава пабіліся на дарозе шляхціцы Томаш Радзімскі і Ян Анфоровіч. Сутычка неардынарная: адбылася ў цемры. І ў сувязі з гэтым узнікае пытанне: яна выпадковая альбо наўмысная? Паміж вандрोўнікамі нярэдка здараліся спрэчкі адносна дарожнага руху. Здаўна існаваў звычай шляхты саступаць паводле пэўнай субардынацыі. На нешырокім праездзе заможнаму і надзеленаму ўладай магнату, дзяржаўнай асобе павінен саступіць пры сустрэчы ніжэйшы па рангу яздок, а нагужанаму возу – лёгкі. У такім выпадку, што паслужыла прычынай такога здарэння?

У скарзе на Яна Анфоровіча ў Менскі гродскі суд адносна бойкі Томаш даводзіў, што напярэдадні таго дня гасцяваў у маёнтку Нестанаўскім у доме свайго суседа Грыгорыя (Рыгора) Воранавіча і яго жонкі Галены Гурынаўны, адкуль і выехаў. Звычайнай вандроўнікі кіруюць у дзень, ноччу робяць адпачынак. Не ў традыцыі шляхціцаў выпраўляць з гасцей у дзве гадзіны ночы, што даволі загадкава. Здзіўляе, што і Ян Анфоровіч кіраваў у гэты ж самы час, але куды?

Пятро РУСАЎ

(Працяг будзе)

Шляхціц з жонкай. Акварэль з «Светснага тэатра старажытнай і сучаснай моды» Лукаса дэ Гіра (1575 г.)

Лістапад

15 – Прышчэпаў Валерый Георгіевіч (1921 – 2000), спявак, заслужаны артыст Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

15 – Скорбагатаў Віктар Іванавіч (1951, Мінск), спявак, музычны дзеяч, педагог, заслужаны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1990), спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (1999) – 70 гадоў з дня нараджэння.

18 – Бароўскі Ісаак Юльевіч (1921, Віцебск – 1991), жывапісец, майстар партрэта – 100 гадоў з дня нараджэння.

18 – Бранковіч Ніна Несцераўна (1951, Бярозаўскі р-н), спявачка, заслужаная артыстка Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

18 – Вярцінскі Анатоль Ільвіч (1931, Лепельскі р-н), паэт, драматург, публіцыст, крытык, перакладчык, дзяржаўны дзеяч, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя П.М. Лепяшынскага (1988) – 90 гадоў з дня нараджэння.

18 – Мурамцаў Геннадзь Ільвіч (1931), скульптар, педагог, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1967) – 90 гадоў з дня нараджэння.

20 – Міхась Зарэцкі (сапр. Касянкеў Міхаіл Яўхімавіч; 1901, Талачынскі р-н – 1937), пісьменнік, драматург, перакладчык, крытык – 120 гадоў з дня нараджэння.

22 – Басуматрава Святлана Міхайлаўна (1946, Мазыр – 2016), паэтка – 75 гадоў з дня нараджэння.

22 – Гурэвіч Эсфір Саламонаўна (1921 – 2015), літаратуразнаўца, крытык, аўтар працаў па гісторыі беларускай літаратуры – 100 гадоў з дня нараджэння.

22 – Еўдакімаў Яраслаў Аляксандравіч (1946), спявак, народны артыст Беларусі, заслужаны артыст Расіі – 75 гадоў з дня нараджэння.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 41

Уздоўж: 1. Расул. 4. Клін. 7. Палессе. 8. Блок. 10. Кураты. 11. Бор. 12. Напор. 16. Бард. 17. Неба. 20. Аўрал. 21. Ніз. 23. Цеплаход. 26. Пляц. 28. Сіротка. 29. Арыя. 30. Песні.

Упоперак: 1. Рабіны. 2. Сто. 3. Сена. 5. Лімб. 6. Надрыў. 7. Пук. 9. Чытанка. 13. Плач. 14. Радасць. 15. Збор. 18. Сініца. 19. Клёцкі. 22. Зоры. 24. Арол. 25. Два. 27. Лес.

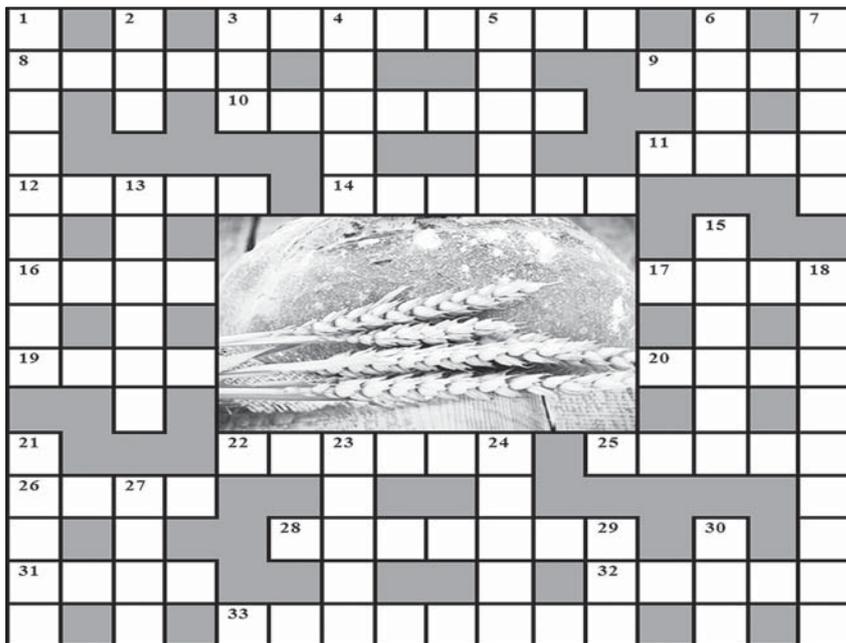
Уздоўж

3. Без солі і хлеба – ... абеда (прык.). **8.** Ніва дзейнасці (перан.). **9.** Горкая праца, ды ... салодкі (прык.). **10.** Насенне, прызначанае для пасеву. **11.** Вузкая палоска зямлі. **12.** Прапушчанае пры ворыве лапіна на полі. **14.** Кавалак хлеба, адрэзаны ад непачатага краю. **16.** Хто ў ... глядзіць, той без хлеба сядзіць (прык.). **17.** ... позней восенню ці зімой – да моцных вятроў (прык.). **19.** Пасевы азімых культураў. **20.** Роды ў каровы, самкі аленя, лася. **22.** Мір, лад. **25.** Афіцыйнае распараджэнне. **26.** Горная парода. **28.** Багаты хлебародны рэгіён краіны. **31.** Вісіць – зялёны, ляціць – жоўты, ляжыць – чорны (заг.). **32.** Той, хто сее зярняты. **33.** «Пахне хлебная ... // Цёплым ветрыкам, // Хваінкай». З верша А. Дзержынскага «Хлебная скарынка».

Упоперак

1. «Я ..., трактарыстка, // Кіраўнік брыгады». З верша Якуба Коласа «Радасць». **2.** Пакуль у гумне ... патуль на стале хлеб (прык.). **3.** Хлеб – над панамі ... (прык.). **4.** Будзе зямлі ... – будзе хлеб і каўбаска (прык.). **5.** Канечная стадыя развіцця насякомых. **6.** Тое, што вырашчана; ураджай. **7.** Кароўнік (састар.). **13.** Увосень толькі адна ягада, ды і тая горкая ... (прык.). **15.** «Наш хлеб – жыцця аснова, // ... і барацьба». З верша П. Панчанкі «Хлебныя словы». **18.** «I ... дабрэюць // У беларускую восень». З верша Максіма Танка «У беларускую восень». **21.** «... – аснова ўсёй айчыне». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». **23.** У каго чорна ..., у таго і хлеба скіба (прык.). **24.** Усё воднае покрыва Зямлі. **27.** Пост – не ..., аб'ехаць можна (прык.). **29.** «Сваячка» пчалы. **30.** Рэчаіснасць.

Склаў Яўон ЦЕПЕШ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

РАГУЛЬКА – прыстасаванне для сушкі посуду. Рабілі рагулькі з сучэльнага стала невялікай хвой, з якой здымалі кару, але пакідалі крыху пакарочаных сукі. На іх вешалі сушыцца вымытыя жбаны, глянкі, вёдры і г.д. Рагульку ўкопвалі ў зямлю непадалёк ад увахода ў хату. Пашыраная на Палессі, Падняпроўі. У наш час рагульку часам робяць з укапанай у зямлю жэрды, да якой нахштат сукоў прыбіваюць кароткія калкі.

РАДАЎНІЦА – язычніцкае веснавое свята ўсходніх славянаў, звязанае з культам продкаў, дзень памінання памерлых. Называлі таксама радуніца, радуніцкія дзяды. Памінальны абрад адбываў-

ся непасрэдна на могілках у аўторак на «правады» (паслявелікодны тыдзень).

Паходжанне слова «радаўніца» выводзяць ад розных слоў: ад ведыйскага radanh (ахвярадаўства), літоўскага gauda (галашэнне), ад агульнаславянскіх слоў «род», «радзіца», «радавацца», ад імя міфічнага бога Рады і г.д.

На Радаўніцу кожная сям'я ішла памінаць родзічаў спачатку ў царкву, а потым на могілкі, дзе прыводзілі ў парадак магілы блізкіх. Рассцілалі на насыпе абрус і пачыналі памінальную трапезу, якая нагадвала старажытную язычніцкую трызну. Крыху стравы (фарбаваныя яйкі, куццю, мяса і інш.) і гарэльні пакідалі «для мёртвых». У размовах успаміналі нябожчыкаў, часта гучалі галашэнні. Рэшту памінальных стравы раздавалі жабракам. Правадзненне Радаўніцы заканчвалася застоллем дома ці ў карчме. (Казалі: «На Радаўніцу да абеда пашуць, па абеде плачуць, а ўвечары ска-

чуць»). У некаторых мясцінах Палесся Радаўніца падмянялася т.зв. «наўскім вялікаднем» (праваслаўная царква звязвае з Радаўніцкім свята Уваскрэсення Хрыстовага), які адбываўся ў чацвер велікоднага тыдня. На ўсходзе Беларусі функцыю Радаўніцы выконвалі летнія (траецкія) дзяды.

З днём правядзення Радаўніцы звязвалі разнастайныя народныя назіранні і павер'і. Калі яе прыход супадаў з маладзіком – чакалі добрага ўраджаю, калі ж месяц быў у апошняй квадра – прадказвалі няшчымніц. На Радаўніцу, якая мела назву «вялікадні мёртвых», не пажадана было нічога садзіць і сеяць. Правадзненне абрадавых рытуалаў на Радаўніцу калісьці накіроўвалася на тое, каб задобрыць душы продкаў, заслужыць іх садзееннае ў жыцці і гаспадарцы.

Трывае існаванне Радаўніцы і ў наш час тлумачыцца душэўнай патрэбай жывых ушанаваць памяць памерлых.